

๒ องค์ใดพระสัมพุทธ (8)*

พุทิตะ ทากามิจิ (ผู้เขียน)**

ชานปวีรัช ทัดแก้ว (ผู้แปล)***

บทที่ 8 จงอย่าได้ไปทางเดียวกัน 2 รูป บรรพชิตซึ่งไม่รวมกลุ่ม พระอรหันต์

จบการพิจารณาเนื้อหาของ “ปฐมเทศนา” ซึ่งกระทำที่สารนาถ ผู้เขียนตั้งใจว่าต่อจากนี้จะลงหันไปพิจารณาเรื่องเล่าซึ่งพระวินัยปิฎกเล่าสืบเนื่องต่อไป

เรื่องเล่ากล่าวว่า ดวงตาอันไม่แปรเปลี่ยน ซึ่งมองเห็นสัจธรรมได้เกิดขึ้น แก่โกณฑัญญะเป็นลำดับแรกในบรรดาสหยา 5 คน ซึ่งได้ฟัง “ปฐมเทศนา” การที่พระศากยमुณีได้ทรงเปล่งถ้อยคำแห่งความยินดีออกมาว่า “โอ้ โกณฑัญญะเข้าใจแล้ว โอ้ โกณฑัญญะรู้แล้ว” นั้น เป็นเรื่องราวที่มีชื่อเสียง ยิ่งไปกว่านั้น (สหยา)

* แปลจาก 吹田隆道『ブツダとは誰か』東京:春秋社, 2013。 (Takamichi, Fukita. Budda to ha dare ka. Tokyo: Shunjusha Publisher, 2013.)

** 吹田隆道 (Takamichi, Fukita) อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยบุดเคียว เมืองเกียวโต

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชานปวีรัช ทัดแก้ว อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเอเชียใต้ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีเมล: ctudkeao@gmail.com

ผู้อื่น 4 คน ก็ทยอยกันเข้าใจคำเทศนาของพระศากยมนิตามลำดับ ความยึดมั่นถือมั่นได้สิ้นไปและเกิดหลุดพ้นจากกิเลสด้วย ดังนั้น “พระอรหันต์” 6 องค์ จึงปรากฏขึ้นแล้วในโลกนั่นเอง

คำว่า “阿羅漢” (arakan) นี้ สำหรับพวกเรา (ชาวญี่ปุ่น) ค่อนข้างกับคำว่า “羅漢さん” (rakansan)¹ คำดั้งเดิมว่า “อรหตุ” นั้น หมายถึง “ผู้ที่นำยกย่องผู้ที่เป็นเลิศ” ซึ่งสร้างมาจากกริยาที่มีความหมายว่า “มีคุณค่า” แน่นนอน พุทธศาสนาใช้คำนี้อยู่แล้ว แม้แต่ศาสนาเซน เป็นอาทิก็ใช้ด้วย คำนี้อยู่ในคำเรียกขาน 10 อย่าง (สมัญญานามทั้ง 10 ของพระตลาตต) ที่กล่าวยกย่องพระพุทธเจ้าด้วย แต่เดิมเป็นสมัญญานามหนึ่งที่ใช้เรียก “พระอริยบุคคล” “พระอรหันต์” ในกรณีของ “พระอรหันต์ 6 องค์ปรากฏขึ้นแล้วในโลก” ก็เช่นกัน มีความหมายโดยแท้ว่า “ผู้ที่เป็นเลิศ” “พระอริยบุคคล” เราทราบได้ว่าเป็นการยกย่องเชิดชูพระศากยมนิ ผู้เป็นพระพุทธเจ้าและบุคคลอื่นอีก 5 คน

ที่ว่า เมื่อเวลาล่วงเลยไป พอถึงสมัยเหล่าสาวกของพระพุทธเจ้า คำว่า “พระอรหันต์” ได้กลายจากความหมายดั้งเดิม เป็นคำที่หมายถึงเป้าหมายสุดท้ายของการประพฤติธรรม อันหมายถึง “ผู้ซึ่งในช่วงชีวิตนี้ได้บรรลุความหลุดพ้นและบรรลุถึงแดน อันไม่ต้องกลับมาเกิดอีกเป็นครั้งที่สอง” นั้นเป็นการที่ คำ “อรหตุ” อันเป็นต้นเค้าได้กลายไปจากความหมายเดิม ทราบได้จากการที่ (คำนี้) ถูกเข้าใจอย่างสามัญโดยทั่วไปว่า “ไม่เกิด (อีก)” (不生 fushō) กล่าวคือ การได้บรรลุแดนของ “พระอรหันต์” และกระทำความสิ้นสุดแห่งสังสารวัฏ กลายเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของเหล่าสาวกของพระพุทธเจ้านั่นเอง นี่เป็นการบรรลุขั้นแห่งการที่ไม่ต้องศึกษายิ่งกว่านี้อีก ที่เรียกว่า “อเสกข” (無學 mugaku) โดยความหมายนั้น

³ 阿羅漢 (arakan) ตรงกับ อรหตุ หรือ อรหตุ ในภาษาสันสกฤต และ อรหตุ ในภาษาบาลี หนังสือเล่มนี้ เขียนขึ้นเพื่อผู้อ่านชาวญี่ปุ่น ซึ่งรู้จักคำนี้ ด้วยการเรียกอย่างล้าลองว่า 羅漢さん (rakansan) ซึ่งพอจะแปลใกล้เคียงคำว่า “ท่านอรหันต์” ในภาษาไทย

กลายเป็นพ้องกับคำว่า “พุทธ” (ผู้ตื่นรู้แล้ว) ทว่า เหล่าสาวกของพระพุทธเจ้า ไม่ได้มุ่งหมายจะเป็นพระพุทธเจ้า สำหรับเบื้องหลังในการที่กล่าวถึงหมายถึง พระอรหันต์นั้น ก็คือ การมีอยู่ของพระพุทธเจ้า อันกลายเป็นวัตถุแห่งศรัทธา ความเชื่อ ที่ได้ห่างไกลจากการเป็นศาสดา กลายมาเป็น “ผู้ช่วยให้รอด” ซึ่งผู้คน ไม่อาจที่จะบรรลุได้เลยแม้แต่น้อยนั่นเอง เรื่องเล่าที่ว่า “พระอรหันต์ (พระอริยบุคคล) 6 องค์ ปรากฏขึ้นแล้วในโลก” ซึ่งสรุป “เทศนาเรื่องการหมุนกงล้อแห่งธรรมเป็น ครั้งแรก (ผู้แปล : ธรรมจักรกับปวัตตนสูตร)” ยังไม่แบ่งแยกระหว่างพระพุทธเจ้ากับ เหล่าพระสาวก ช่วยเรายืนยันถึงลักษณะของพุทธศาสนาในตอนเริ่มต้นได้อย่าง เลื่อนราง

การออกบวชของยสะ

พระศากยมนี ผู้ทรงได้สาวกแล้ว 5 รูป ทรงได้พบกับชายหนุ่ม ชื่อว่า ยสะ (耶舍 yasha) ที่สารนาถ ในเมืองพาราณสี ยสะเป็นบุตรชายของพ่อค้า ผู้มั่งคั่ง มีปราสาทสำหรับฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝนแต่ละหลัง ใช้ชีวิตแวดล้อม ไปด้วยเหล่าสตรี ในคืนหนึ่ง เมื่อลืมหาดินขึ้น เขาได้เห็นท่านอนของสตรีเหล่านั้น ซึ่งเคยทำให้ตนเองหลงใหลอยู่จนถึงเมื่อครูนึกกับตาตนเอง การพรรณนาตอนนี้ อาจจะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกเป็นปรีชาต่อสตรีอย่างโจ่งแจ้งก็เป็นได้ สภาพ ที่แม้แต่ความรักร่วมพันปีก็ยังจิตจางได้ เช่น บางนาง (นอน) กอดคอกอง บางนาง ผนึกอยู่เหิง บางนาง (นอน) น้ำลายไหลย่อย นอนละเมอ เป็นต้น ได้ถูกบรรยายไว้ ยสะได้เห็นสิ่งเหล่านั้น ก็รู้สึกกรังเกียจตนเอง ที่หลงใหลสตรีพวกนั้นและใช้ชีวิต ท่ามกลางตัณหาราคะ ในยามเที่ยงคืน เขาจึงได้หนีออกจากเรือน มาพบ พระศากยมนีกลางทาง และได้เปลี่ยนมานับถือ (พุทธ) ศาสนา

ในตอนนั้น มารดา ซึ่งทราบว่ายสะหายตัวไป จึงเร่งรีบไปแจ้งเรื่องนั้นแก่ บิดาของยสะ และได้เริ่มออกตามหา พระศากยมนี ซึ่งทอดพระเนตรเห็นการที่บิดา ได้ออกตามหายสะ กำลังมาทางนี้อยู่ จึงทรงกระทำให้ (บิดา) ไม่เห็นร่างของยสะด้วย กำลังอภิญา ให้บิดาของยสะนั่ง ทรงเทศนาและเปลี่ยนให้มานับถือศาสนา บิดา

ของยสะรู้สึกซาบซึ้งต่อคำสอนอย่างแรงกล้า ได้ถือเอาพระองค์เป็นสรณะ กราบทูลขอการเป็นฆราวาสชาย ผู้เลื่อมใสในศาสนา (優婆塞 ubasoku = อุบาสก) ณ ที่นั้น พระศากยมุณี ได้คล้ายกำลังอภิญญาลง และให้ยสะได้พบกับบิดา บิดาวอนขอให้ยสะกลับคืนเรือนเพื่อมารดา ทว่า พระศากยมุณีทรงแจ้งว่า “บุคคล ผู้ซึ่งเปลี่ยนมานับถือศาสนา ไม่มีความยึดติด หลุดพ้นจากกิเลสแล้ว บัดนี้ ไม่อาจจะกลับคืนไปสู่วิถีชีวิตดั้งเดิมได้” (บิดา) จึงยอมรับการออกบวชของบุตรชาย ดังนั้น ในวันรุ่งขึ้น จึงได้นิมนต์พระศากยมุณีให้รับภัตตาหาร ณ ที่นั้น แม้มารดา (ของยสะ) ก็ได้กลายเป็นฆราวาสหญิง ผู้เลื่อมใสในศาสนา (優婆夷 ubai = อุบาสิกา) ยิ่งไปกว่านั้น บรรดาบุตรชายทั้ง 4 ของหัวหน้าและรองหัวหน้ากลุ่มพ่อค้าแห่งพาราณสี² ซึ่งเป็นสหายของยสะเองก็ออกบวชด้วย ด้วยเหตุนี้ พระอรหันต์จึงได้ปรากฏขึ้นในโลกเป็นจำนวน 11 องค์

เหล่าพระสาวกหนุ่ม

เรื่องเล่าเรื่องการออกบวชของยสะ กล่าวถึงสถานการณ์การออกบวชครั้งแรกของผู้ที่เข้ามาสู่หมู่สงฆ์ในพุทธศาสนาจากสามัญชน ซึ่งไม่ใช่ผู้ออกบวชอยู่ก่อนแล้ว ในเรื่องเล่านี้ ยังประกอบด้วยเรื่องเล่าบรรยายอย่างเลือนรางถึงสถานภาพของสตรี ซึ่งเคยไม่ถูกพูดถึงมาก่อน เป็นเรื่องซึ่งกลายเป็นที่อภิปรายอย่างหลากหลายแม้จากมุมมองต่อสตรีของพุทธศาสนา ทว่า เมื่อพิจารณาถึงการที่เรื่องถูกเล่าสืบทอดอยู่ใน “พระวินัย” จากมุมมองอันเป็นการจัดการคณะสงฆ์ เราต้องอ่านทำความเข้าใจเรื่องเล่านี้โดยคำนึงถึงสภาพสังคมในสมัยนั้นด้วย

ในเรื่องเล่านี้ ก่อนอื่น บิดาของยสะได้กลายเป็นอุบาสก จากนั้นเมื่อได้รับอนุญาตจากบิดา การบวชของยสะจึงได้รับการยอมรับ ยิ่งกว่านั้น มารดาได้กลายเป็น

² ผู้แปล : ตามหลักฐานทางวรรณคดีบาลี กล่าวว่า สหายของยสะ ที่ออกบวชครั้งนั้นมีอีก 50 คน โดยการชักชวนของสหาย 4 คนของยสะ ที่บวชตามยสะในตอนแรก อันมี วิมลละ สุพาหุ ปุณณชิ และ คัมปติ

เป็นอุบาสิกา การที่ (บริษัท) สาม ในบรรดา “นักบวชชาย” (ภิกษุ) “นักบวชหญิง” (ภิกษุณี) “ฆราวาสชาย ผู้เลื่อมใสในศาสนา” (อุบาสก) และ “ฆราวาสหญิง ผู้เลื่อมใสในศาสนา” (อุบาสิกา) ซึ่งภายหลังเรียกว่า “(พุทธ) บริษัท” ได้ครอบงำแล้วในเวลานี้ งานวิจัยจำนวนมากให้ความสำคัญแก่เรื่องเหล่านี้ในฐานะเรื่องเล่า ซึ่งบ่งบอกเรื่องการจัดตั้งคณะของฆราวาส อันได้แก่ (ของ) อุบาสกและอุบาสิกา ทว่า สิ่งที่ยังต้องระวังและอ่านทำความเข้าใจในเรื่องนี้ก็คือ การที่ยสะ ผู้เป็นบุตรชายออกบวช ส่วนบิดายังคงดำรงอยู่ในเรือนในฐานะอุบาสก สิ่งนั้นไม่ตรงกับรูปแบบของการออกบวชอันเป็นที่ยอมรับในสังคมสมัยนั้น กล่าวได้ว่าเป็นกรณีที่ไม่ปกติก็ว่าได้

ยกตัวอย่างใน “คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์” อันมีชื่อ มีหัวข้อซึ่งกำหนดการใช้ชีวิตของพราหมณ์ ในคัมภีร์นั้น กำหนดช่วงวัย “วานปรสธ” (ช่วงวัยที่ไปใช้ชีวิตอาศัยอยู่ในป่า) ไว้ว่า “เมื่อมีรอยเหยยวนบนใบหน้า มีผมหงอก และได้เห็นหน้าหลานแล้ว (บุคคล) พังไปสู่ป่า” นั่นก็คือ ในสังคมอินเดียในสมัยนั้น เมื่อสังฆทรัพย์ เลี้ยงดูบุตรเสร็จสิ้น และความตั้งมั่นแห่งการสืบทอดต่อไปยังรุ่นถัดไปได้ถูกทำให้มั่นคงแล้ว (บุคคล) จึงจะเริ่มออกบวชได้นั่นเอง แม้การเกิดขึ้นของ “คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์” จะช้ากว่าสมัยของพระศากยมุณีเล็กน้อยก็ตาม แต่เราสามารถพิจารณาว่ามีการกำหนดใช้ธรรมเนียมเช่นนี้แล้วมาก่อนหน้านั้น ดังนั้นแม้กระทั่งบิดาของยสะเองก็ยังไม่ได้อยู่ในสถานภาพอันเป็นที่ยอมรับให้ออกบวชได้เลย ไม่ต้องพูดถึงการที่ยสะซึ่งยังเป็นหนุ่มแน่น ไม่ได้วิวาทะ จะละทิ้งบิดามารดาแล้วออกบวช เป็นต้น นี่หาใช่อื่นใดไม่ กล่าวได้ว่าเรื่องนี้เป็นกรณีผิดปกติในบรรดากรณีที่ไม่ปกติก็ว่าได้

ณ กรุงราชคฤห์ อันเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์อีกแห่งของพระวินัย เราสามารถเห็นสถานภาพที่ผู้คนตะโกนว่า “สมณะโคดมได้มาเพื่อล่อลวงพวกเด็ก ๆ แล้ว” ทันทีที่เมื่อพระศากยมุณีเสด็จเข้ามาใกล้ เรื่องเล่าว่าด้วยการออกบวชของยสะทำลายกรอบความคิดตายตัวของสังคม ทำให้เราตั้งคำถามถึงท่าทีของพุทธศาสนา ซึ่งสนับสนุนการออกบวชของคนในวัยหนุ่ม พ่อค้า ผู้เป็นมหาเศรษฐี ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นผู้นำทางสังคมในสมัยนั้น อนุญาตให้บุตรชาย (ของตน) ออกบวช

ด้วยความเห็นชอบของบิดา ยิ่งไปกว่านั้นบิดามารดา ยังคงกลายเป็นฆราวาสผู้เลื่อมใสในศาสนา ซึ่งเรียกว่า เป็นผู้อุปถัมภ์ แล้วยังมีเหล่าสหายของยสะ ผู้ได้ออกบวชแล้ว หลังจากนั้นด้วยเช่นกัน ต่างก็เป็นบรรดาบุตรชายของหัวหน้าหรือรองหัวหน้าของสมาคมนายพานิชแห่งเมืองพาราณสี นั่นก็คือด้วยการพรรณนาการกระทำในฐานะแบบอย่างที่เราเหล่าผู้นำทางสังคมซึ่งทรงอิทธิพลยิ่งใหญ่ได้กระทำเช่นนี้ (พุทธศาสนา) ได้ทำลายกรอบแนวคิดตายตัวของสมัยนั้น และได้สนับสนุนการออกบวชของเหล่าชายหนุ่มซึ่งมีความกตัญญูมากนั่นเอง

เมื่อมองเช่นนี้ ในฐานะเหตุผลที่ยะห็นออกจากเรือน การพรรณนาถึงท่านอนของสตรีเองด้วย ก็สามารถเข้าใจได้อย่างราบ ง่าย เช่นกัน แม้พุทธศาสนาจะสั่งสอนเรื่อง “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” หรือ “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้เป็นอย่างที่ตนคาดหวังไว้เลยก็ตาม ทว่า นั่นหาใช่เป็นสิ่งสำหรับผู้กตัญญูเรื่องความแก่ ความตายเพียงเท่านั้นไม่ สำหรับคนหนุ่มสาวซึ่งยังมีพลังเต็มเปี่ยมอยู่ ความแก่ ความตาย เป็นต้น เป็นสิ่งที่พวกเขายังไม่รู้สึกรู้สาได้จริง สิ่งที่เป็นความกตัญญูในช่วงวัยของพวกเขา ก็น่าจะเป็นปัญหาเรื่องเพศตรงข้าม สิ่งนั้นเองก็เป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งเป็นการที่ไม่สมตามความคาดหวังไว้เลยแม้แต่น้อย เป็นความทุกข์ที่สำคัญที่สุด ซึ่งคนวัยหนุ่มสาวจะสามารถรู้สึกได้ ไม่มีเรื่องอื่นยิ่งไปกว่านี้ เรื่องเล่าเรื่องยสะพรรณนารูปร่างของเพศตรงข้าม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) และไม่เที่ยง (อนิจจัง) เป็นเรื่องเล่าซึ่งจงใจจะให้เป็นเรื่องราวอันสามารถรับรู้ได้ แม้สำหรับคนหนุ่มสาวนั่นเอง

ยิ่งไปกว่านั้น เรื่องเล่าเรื่องการออกบวชของยสะนี้ เกี่ยวข้องกับการออกผนวชของพระศากยมนิพระองค์เองด้วย แท้จริงแล้ว เราสามารถคิดได้ว่าการออกผนวชของพระศากยมนิเองก็ไม่ใช่ที่ยอมรับทางสังคมเช่นเดียวกับกรณีของยสะ ถึงแม้ว่า ราหุล พระโอรสได้ประสูติแล้วก็ตาม การสละเหย้าเรือนทันทีหลังจากการประสูติ (ของพระโอรส) เป็นการกระทำที่ใกล้เคียงกับการออกบวชมิใช่ในทีเดียว การพรรณนาภาพสตรีซึ่งเกี่ยวข้องกับการออกบวชของยสะนี้ ภายหลังถูกนำมาแก้ไขตัดแปลงเป็นเรื่องเล่าสมัยวัยหนุ่ม ซึ่งพระศากยมนิทรงกตัญญู

แล้วเล่าสืบทอดกันมา ในเรื่องนั้นเป็นการบ่งบอกถึงความกลัดกลุ้มในสมัยเยาว์วัยของพระศากยมนีพระองค์เอง ในฐานะตัวอย่าง ซึ่งมีพลังในการโน้มน้าวใจเสียยิ่งกว่าการออกบวชของยสะ เป็นท่าทีของพุทธศาสนาซึ่งจงใจให้คนหนุ่มสาวตระหนักถึง “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” และ “สังขารทั้งปวงเป็นอนิจจัง” นั่นเอง

ประดุงแรด

ยิ่งไปกว่านั้น การออกบวชของยสะ รวมถึงสหาย 50 คนของเขา และท้ายสุดเกิดมีพระอรหันต์จำนวน 61 องค์อุบัติขึ้น (เรื่องนี้) พุทธประวัติในพระวินยปิฎกได้เล่าสืบทอดไว้ ว่า พระศากยมนี ไม่ได้ทรงกระทำกิจร่วมกับภิกษุ 60 รูป เหล่านั้น (หากแต่) สนับสนุนให้แต่ละรูป ๆ ออกเดินทางจาริกเผยแผ่ศาสนาเพื่อประโยชน์และความสุขของผู้คน ดังนั้น พระองค์เองทรงประกาศว่าจะเสด็จคืนไปยังอุรุเวลา ที่ว่า “เธออย่าจาริกไปบนเส้นทางเดียวกัน 2 รูป” เป็นคำกล่าวซึ่งมีชื่อเสียงของเรื่องตอนนั้น

ในคัมภีร์ที่ชื่อว่า “สุดตนิบาต” ซึ่งรักษาจารีตของพุทธศาสนาในยุคแรกสุด มีตอน ซึ่งได้เปรียบเทียบการที่บรรพชิตควรจาริกไปแต่ผู้เดียว กับ “แรด” โดยทั่วไป ตามอรรถกถาภาษาบาลี ซึ่งให้อรรถธิบายว่า คือ “นอแรด” นั้นเป็นที่รู้จักกันดี ทว่า คำดั้งเดิม “*ขคฺค-วิสาณ*” จะตีความว่า คือ “แรด” หรือ “นอแรด” กัน ในทางวิชาการยังเป็นที่ถกเถียงอยู่ บทหลัง (ของสมาส) ว่า “*วิสาณ*” นั้นมีความหมายว่า “เขาสัตว์” ส่วนความหมายแรกของบทหน้าว่า “*ขคฺค*” มีความหมายว่า “พระขรรค์” และในความหมายที่สอง หมายถึง “แรด” อรรถกถาภาษาบาลีเลือกเอาความหมายที่สองว่าคือ “นอของแรด” ได้เปรียบเทียบ “การเดินทางแต่ผู้เดียว” ด้วย “นอเดียว” อันเป็นลักษณะเฉพาะของแรดอินเดีย กล่าวว่า “จงเดินทางแต่ผู้เดียวประดุงนอแรด”

ทว่า Franklin Edgerton ผู้ซึ่งศึกษาวิจัยภาษาสันสกฤตพิเศษเฉพาะของพุทธศาสนา เลือกความหมายต่างที่ว่าสิ่งนั้นเองคือ “แรด” โดยการเข้าใจคำดั้งเดิมนี้ด้วยความหมายแรก จากความหมายที่ว่า “ผู้มีมโนเหมือนพระขรรค์”

ในภายหลัง “ชัคค” ซึ่งเป็นบทหน้า (ของสมาส) เท่านั้นกลายเป็นรูปย่อของคำนี้ ความหมายที่สองซึ่งมีความหมายว่า “แรด” ถึงได้ปรากฏ การอธิบายคำที่มีรูปตั้งเดิมนั้นว่า “นอของแรด” จึงแปลกประหลาดนั่นเอง ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เราก็สามารถตีความว่า นี่เป็นการกล่าวหาว่า “จงเดินทางแต่เพียงผู้เดียวประดุจแรด” เมื่อเราเปรียบเทียบการที่ “แรด” ไม่รวมฝูงในทุ่งหญ้าและมีชีวิตอยู่ลำพังแต่เพียงตัวเดียว ที่เปรียบเทียบว่า การอุปมาว่า “เดินทางแต่เพียงผู้เดียว” อันที่จริงยังมีโคลกที่ว่า “ประดุจคชสารที่อยู่ในป่า” อีกด้วย การอุปมาว่า “ไม่มีฝูง” นั้น ผู้เขียนรู้สึกว่าคุณเห็นของ Edgerton มีเหตุผลอยู่

ใน “ขัคควิสาณสูตร” ของสุตตนิบาต เป็นที่รวบรวมฉันทจำนวน 41 บท ผู้เขียนจะแนะนำบางบทจากบรรดาฉันทเหล่านั้นให้รู้จัก

ในหมู่มิตรสหาย จะพักก็ดี จะยืนก็ดี จะเดินก็ดี จะเที่ยวไปก็ดี
ย่อมมีการพำปน หากปรารถนาจะเป็นอิสระ ไม่ถูกรบกวนแล้ว
ไซ้ร้ ก็จงเดินทางไปแต่เพียงผู้เดียวประดุจแรด

(สุตตนิบาต 40)³

³ ผู้แปล: อามนตนา โหติ สหายมชฺฌเณ
วาเส ฐาเน คมเน จาริกาย
อนภิขณฺติ เสริตํ เปกขมาโน
เอโก จเร ขัคควิสาณกปโป ฯ

(พระไตรปิฎก(บาลี) เล่มที่ 25 ข้อที่ 296 หน้า 332)

การศึกษาในที่นี้ ที่ขึ้น ในการไป ในการเที่ยวย่อมมีในท่ามกลางแห่งสหาย บุคคลเพ่งความ ประพฤติตามความพอใจ ที่พวกบุรุษชั่วไม่เพ่งเล็งแล้ว พึงเที่ยวไป ผู้เดียว เหมือนนอแรด ฉะนั้น

(คำแปลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง)

สำหรับบุคคลซึ่งมีความยินดีในการรวมกลุ่ม ความสงบใจ
แม้เพียงชั่วขณะหนึ่งย่อมเป็นไปได้ เมื่อใส่ใจถ้อยคำแห่ง
(พระศาถายมุนี) ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอาทิตย์แล้ว ก็จึงเดินทาง
ไปแต่เพียงผู้เดียวประคองแรง

(สุตตนิบาต 54)⁴

---

⁴ ผู้แปล : อภฺรฐาน ตํ สงฺคณิการตสฺส
ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมุตตํ
อาทิจฺจนุสฺส วโจ นิสมม
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ฯ

(พระไตรปิฎก(บาลี) เล่มที่ 25 ข้อที่ 296 หน้า 335)

(พระปัจเจกพุทธเจ้าได้กล่าวถึงคำว่า)

บุคคลพึงใคร่ครวญถ้อยคำของพระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ว่า
การที่บุคคลผู้ยินดีแล้วด้วยการคลุกคลีด้วยหมู่คณะจะพึงบรรลุวิมุตติอันมี
ในสมัยนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ (พระกุมารได้กล่าวถึงคำภีร์ที่พระปัจเจก
พุทธเจ้านามว่าอาทิจจนุสกล่าวแล้วให้บริบูรณ์ว่า) พึงเที่ยวไปผู้เดียว
เหมือนนอแรด ฉะนั้น

(คำแปลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง)

อุปมาประจรราชสีห์ ซึ่งไม่หวั่นไหวต่อเสียง ประจุกลม ซึ่งบ่วง
ไม่อาจดักไว้ได้ ประจุปทุมชาติ ซึ่งไม่แปรเปลี่ยนด้วยน้ำ จงเดินทาง
ไปแต่เพียงผู้เดียวประจรรวด

(สุตตนิบาต 71)⁵

คำสอนซึ่งกล่าวโดยอุปมาด้วยแรดเช่นนี้ ได้ถ่ายทอดสภาพของนักบวช
ในสมัยนั้น ซึ่งเดินทางเที่ยวไปตามลำพังโดยไม่ถูกสังคมโลกซึ่งรวมกลุ่มกันอย่าง
แน่นหนาชักนำให้ลุ่มหลงได้เป็นอย่างดี การอุปมาด้วยแรดเช่นนี้ในคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์
ของศาสนาเซนก็ยังคงเหลืออยู่เช่นกัน เดิมที นี่คงเป็นภาพลักษณ์อุดมคติของ
เหล่าบรรดานักบุญในสมัยนั้น ในถ้อยคำที่ว่า “จงอย่าจาริกไปบนเส้นทาง ซึ่งสอง
คนรวมเป็นกลุ่มเดียว” เป็นไปตามคำสอนของพระศากยมนี้อย่างแท้จริง เป็น
การถ่ายทอดภาพลักษณ์ของนักบุญในสมัยนั้น ซึ่งไม่รวมกลุ่มกัน ต่างคนต่างเป็น
อิสระเดินทางเที่ยวจาริกไป ได้เป็นอย่างดี ณ ที่นั้น แม้ว่าจะมี “การประชุม”
ซึ่ง (พระภิกษุ) มารวมกัน ณ สำนักของพระศากยมนี้นั้นในคราจำเป็นก็ตาม ทว่ายังไม่มี
ภาพลักษณ์ของกลุ่มคน ซึ่งเราเรียกว่า “คณะสงฆ์” แต่อย่างไร

(โปรดติดตามตอนที่ 9 ในฉบับถัดไป)

⁵ ผู้แปล : สิริโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต
วาโถว ชาลมหิ อสขมาโน
ปทุมว โตเยน อลิปมาโน
เอโก จเร ขคควิสาณกปโป ฯ

(พระไตรปิฎก(บาลี) เล่มที่ 25 ข้อที่ 296 หน้า 339)

บุคคลไม่สะดุ้งในธรรมมีความไม่เที่ยงเป็นต้น เหมือนราชสีห์ไม่สะดุ้งในเสียง ไม่ข้อง
อยู่ในธรรมมีขึ้นและอายตนะเป็นต้น เหมือนลมไม่ข้องอยู่ในข่าย ไม่ติดอยู่ด้วย
ความยินดีและความโลภ เหมือนดอกปทุมไม่ติดอยู่ด้วยน้ำ พึงเที่ยวไปผู้เดียว
เหมือนนอแรดฉะนั้น

(คำแปลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง)